

Reform Dönemi Amerika'sında Kentsel Yoksulluğa Bir Yaklaşım Olarak Yerleşim Evi Deneyimi

Tülay Kaya

Öz: Bu makale, 19. yüzyıl sonlarında Amerikan kentlerinde endüstriyel gelişmeyle keskinleşen toplumsal sınıf ayrışmalarına karşı bir çözüm arayışıyla İngiltere'den ABD'ye aktarılan yerleşim evi hareketine odaklanmaktadır. Hareketin, Amerikan toplumsal koşulları içinde kendi formunu kazanırken kentsel yoksulluğa dair toplumsal kabullerin dönüşümüne nasıl katkı sağladığı makalenin temel problematığıdır. Orta ve üst sosyoekonomik sınıflardan, özellikle kadın gönüllülerin, kentin göçmen yoğun yoksul mahallelerine yerleşerek sosyal sorunlara yerinden müdahale etmeleri esasına dayanan yerleşim evi yaklaşımının kentsel yoksulluğa ilişkin bakış açısındaki dönüşüme katkısı tarihsel yöntemle ele alınmıştır. Bu kapsamda, ABD'de sosyolojinin de kurumsallaşmaya başladığı 1880-1920 arasındaki reform döneminde faaliyet göstermiş ve kentsel yoksulluğa yaklaşımlarıyla temsiliyet gücü yüksek yerleşim evlerine ait raporlar, otobiyografiler ve dönemin sosyopolitik bağlamını yansıtan kaynaklar analiz edilmiştir. Bulgular, yerleşim evlerinin faaliyetleriyle ve veriye dayalı reform talepleriyle yoksulluğu bireysel zafiyetlerle açıklayan anlayışı sarsarak kamu politikaları üzerinde etkili olduklarını göstermektedir. Ortaya çıkış nedenleri ve çalışma yöntemleriyle yerleşim evleri deneyimi, Amerikan kent tarihi ve sosyolojisinin kaygılarını kavramak kadar, Amerikan sosyal refah anlayışının dönüşümünü, günümüz STK'larını ve taban kültür hareketlerinin dinamiklerini anlamaya da katkı sunmaktadır. Makale, bu tarihsel deneyim üzerinden günümüz sosyal politika ve sivil toplum dinamikleri arasındaki düşünsel sürekliliğe dikkat çekmeyi hedefler.

Anahtar Kelimeler: Yerleşim Evi, Kentsel Yoksulluk, Göçmenlik, Amerikan Toplumunu, Gönüllülük, STK

Abstract: This article focuses on the settlement house movement, transferred from England to the United States in the late 19th century, as a response to the deepening social class divisions triggered by industrial development in American cities. The central question of the article is how the movement, while adapting to American social conditions, contributed to the transformation of societal perceptions of urban poverty. The settlement house approach, based on middle and upper-class volunteers, particularly women, relocating to immigrant-dense impoverished urban neighborhoods to engage directly with social issues on-site, is examined through a historical methodology to assess its contribution to the transformation of perceptions regarding urban poverty. In this context, the study analyzes reports, autobiographies, and sources reflecting the socio-political context of the period, produced by influential settlement houses that operated during the American reform era between 1880 and the 1920s, a time when sociology was also beginning to institutionalize in the United States. The findings demonstrate that through their activities and data-driven reform demands, settlement houses challenged the dominant view that explained poverty through individual failings, and succeeded in influencing public policy. With their origins and methods of operation, the settlement house experience contributes not only to understanding the concerns of American urban history and sociology, but also to grasping the transformation of the American social welfare perspective, as well as the dynamics of contemporary NGOs and grassroots movements. This article aims to draw attention to the intellectual continuity between this historical experience and today's social policy and civil society dynamics.

Keywords: Settlement House, Urban Poverty, Immigration, American Society, Volunteering, NGO

@ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, tulay.kaya@istanbul.edu.tr

ID <https://orcid.org/0000-0002-1152-2811>

DOI: 10.12658/M0796
insan & toplum, 2026, 16(2), 133-157.
insanvetoplum.org

Başvuru: 29.05.2025
Revize: 22.11.2025
Kabul: 03.12.2025
Erken Baskı: 28.03.2026

Giriş

19. yüzyıl sonlarında endüstriyel gelişmelerin hızlanmasıyla Amerikan kentlerinde toplumsal sınıflar arasındaki ayrışma derinleşmiştir. Özellikle göçmenlerin yaşadığı yoksul mahallelerde söz konusu ayrışma mekansal eşitsizlikle daha da belirginleşmiştir. Bu süreçte, İngiltere’de 1884’te Samuel A. Barnett tarafından yoksullarla doğrudan temas kurmak üzere hayata geçirilen yerleşim evi (*settlement house*) modeli ABD’de ilgi görmüştür. Toplumsal sınıflar arasında büyüyen uçurumun toplumsal düzene yönelik tehdide dönüşeceğinden duyulan endişeyle birlikte, çözüm arayışlarından biri olarak hızla ABD’ye aktarılmış ve Amerikan toplumsal koşullarında kendi özgün formunu kazanmıştır.

Yerleşim evlerinin ABD’de kuruluşu ve hızla yaygınlaşması, kentsel-endüstriyel bir toplumun ortaya çıkışının deneyimlendiği, İç Savaş (1861-1865) sonrası süreçte tekabül eder. Amerikan toplum kimliğinin oluşumundaki önemli eşiklerden biri olan bu dönemde Amerikan toplumsal yapısında köklü dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu dönüşümler, toplumsal yaşamdaki yansımalarıyla bu dönemi, daha önceki dönemlerden açık bir biçimde ayırır (Scott, 1964). Gelişen endüstrileşmeyle beraber ABD’ye farklı demografik özelliklere sahip kitlelerin göç etmeleri sonucunda aniden büyüyen kentlerde sefalet ve salgın hastalıkların yaygınlaşmasının yanı sıra, toplumsal sınıflar arasındaki uçurum da derinleşmiş ve toplumsal yaşamda göze çarpan yozlaşma artık endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Sosyoekonomik bakımdan konforlu olmayan grupların mevcut düzene zarar vermeden uyumlu hale getirilmesi kaygısı, dönemin reform çabalarını da biçimlendirmiştir. Yerleşim evleri, bu kaygılar merkezinde yürütülen reform çabalarının kendisinde vücut bulduğu, döneme özgü oluşumların başlıcalarındandır.

Günümüzdeki toplum merkezleri ya da mahalle evleriyle benzerlik kurulabilecek yerleşim evlerinin (Buz & Ayyıldız, 2019; Kaya, 2018; Trolander, 1987) ABD’deki ilk örneği 1886’da faaliyete geçmiştir. Bu ilk örneği ABD’de orta ve üst sosyoekonomik sınıflardan, ağırlıklı olarak kadın gönüllülerin öncülüğünde kurulmuş yenileri izlemiştir. Gönüllüler, kentin çöküntü mahallelerindeki konutlara yerleşerek yoksul komşularının gündelik yaşamlarına doğrudan müdahil olmak yoluyla toplumsal dönüşüm sağlamayı hedeflemişlerdir. Gönüllülerin bu kurumlarda “ikamet” ediyor olmaları yerleşim evlerinin en ayırt edici özelliklerinden biridir. “Yerleşim Evi” adını da gönüllü sakinlerine, yoksul komşuları için kapsamlı sosyal ve eğitim programlarına katkıda bulunmaları koşuluyla yaşayacakları yeri sağlamış olmalarından alır. Gönüllülerin yerleşim evlerinde çalışmaları karşılığında herhangi bir gelir elde etmeleri de söz konusu değildir. Yaşam giderlerini kendilerinin karşılaması şartıyla yerleşim evlerinde ikamet etmeleri ve kalan zamanlarını kurumun yararlanıcılarına ayırmaları, yerleşim evlerini dönemin pek çok kurumundan farklılaştırmıştır.

Yerleşim evleri gönüllüleri, gündelik rutinlerinin bir parçası olarak yoksul komşularının ihtiyaçlarını doğrudan gözlemleyerek sundukları çeşitli eğitim programlarının yanı sıra yaşadıkları mahallelerde yürüttükleri araştırmalarla çocuk oyun alanlarının kurulmasından, kadınların oy hakkına ve çalışma saatlerinin düzenlenmesine kadar pek çok alanda dönemin sosyal politika anlayışı üzerinde dönüştürücü etkiler yapmışlardır. Bu nedenledir ki yerleşim evi gönüllüleri, Alan Davis'in çalışmasında (1984) ifadesini bulduğu üzere Amerikan sosyal reformunun öncüleri olarak görülürler.

Yerleşim evleri, özellikle kadınların öncü roller üstlendiği kurumlar olarak verili toplumsal rollerinin sınırlarının esnetilmesinde de işlevsel platformlar olmuşlardır (Gittell & Shtob, 1980). Bu bağlamda yerleşim evleri, kadınların kamusal yaşamda daha görünür olmalarına katkıları, sosyal hizmet alanının gelişimindeki öncü rolleri gibi çeşitli yönleriyle elbette ele alınabilir. Ancak bu makaleye konu olan boyutu, yerleşim evlerinin en aktif olduğu 1880-1920'li yıllar arasındaki dönemde Amerikan toplumunda yoksulluğa ilişkin toplumsal kabullerin dönüşümündeki yerleridir. Sosyal dokuyu onarma motivasyonu ile harekete geçen yerleşim evlerinin, geliştirdikleri özgün yaklaşımlarıyla, ABD'de dönem itibarıyla yoksulluğundan bireyin kendisinin sorumlu tutulması gerektiğine ilişkin hakim inanışın sorgulanmasına katkıları dikkate değerdir. Her şeyden önce, yoksulluğa, yalnızca gelir yetersizliği olarak değil, aynı zamanda temel beceri ve kaynaklara erişim eksikliği olarak yaklaşmışlar ve yoksulluğu ekonomik, politik ve sosyal boyutları olan toplumsal bir sorun olarak tanımlamışlardır. Kısaca, finansal yardım sağlamanın kalıcı bir çözüm olmayacağı fikriyle, hedef kitleleriyle birlikte çalışmanın esas alındığı, daha sürdürülebilir bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bu bağlamda makale, ABD'de 19. yüzyıl sonunda hızla yaygınlaşmaya başlayan yerleşim evi modelinin, Amerikan toplumsal koşullarında özgün formunu kazanırken, ne tür faaliyetlerle kentsel yoksulluğa ilişkin toplumsal tutum ve müdahale biçimlerini etkilediği sorusuna odaklanmaktadır.

Yerleşim evlerinin kentsel yoksulluğa yaklaşımları, ABD'de sosyolojinin de kurumsallaşmaya başladığı 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başları arasındaki dönem sınırları içinde kalınarak, tarihsel yöntemle ele alınacaktır. Tarihsel yöntemin amacı, geçmişe ait belgeler ve dönemin edebi eserleri gibi yazılı kayıtlar ve sözlü gelenekler de dahil olmak üzere çok çeşitli kaynakların kronolojik sıralamasını yapmak değildir elbette. Amaç, bu belgelerin içerikleri aracılığıyla, çalışılan tarihsel dönem hakkında anlamlı çıkarımlarda bulunabilmektir (Garraghan, 1946). Bu yönüyle tarihsel yöntem, çalışılan dönemin sosyal ve ekonomik koşullarıyla birlikte, değer yargıları ve kurumsal pratiklerine dair çok katmanlı analiz ve çıkarımlar yapılmasına; tarihsel sürekliliği ve kırılmaları izlemeye olanak tanır. Tarihsel yöntem kapsamında dijitalleştirilmiş kaynaklardan da yoğun şekilde yararlanılmıştır. Kaldı ki tarihsel yöntem, özellikle,

1990'lı yıllarla birlikte birincil kaynakların dijitalleştirilme projelerinin yükselişe geçmesiyle birlikte bir dönüşüm yaşamıştır (Milligan, 2022). Yerleşim evlerinin ortaya çıktığı dönem ve toplum düşünüldüğünde, bu harekete ilişkin dijital ortama aktarılmış raporlar, mektuplar, fotoğraflar, otobiyografiler ve kurum belgelerine uzaktan erişim sağlamak coğrafi sınırları aşarak geniş bir kaynak yelpazesine erişim imkanı sağlamıştır. Diğer taraftan dijitalleşme, kaynak güvenilirliği gibi yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Özellikle de küçük ölçekli yerleşim evleri söz konusu olduğunda her belgenin dijitalleştirilmemiş olabileceği bilgisiyle hareket edilmiştir. Dijital arşivlerin sınırlı ve dolayısıyla yanıltıcı bir temsiliyet yaratma potansiyeli dikkate alınarak yerleşim evlerinin faaliyet raporları, yayınları, Samuel A. Barnett, Stanton Coit, Jane Addams, Florance Kelly ve Alice Hamilton gibi öne çıkan gönüllü lider ve sakinlerinin yanı sıra yararlanıcılarının da anılarını konu alan metinler, dönemin sosyopolitik bağlamını yansıtan kaynaklar ve yasal düzenlemelere kadar geniş bir yelpazede yayın taraması yapılmıştır.

Kaynakların seçiminde belirli kriterler izlenmiştir. Buna göre, birincil kaynaklar doğrudan yerleşim evlerinin faaliyetine odaklanan metinlerden, ikincil kaynaklar ise makalenin problematiğinin objektif yorumlanmasına katkı sağlayacak akademik çalışmalar arasından seçilmiştir. Çalışmanın zaman dilimi, çoğu sosyal refah tarihçisinin (Boyer, 1978; Katz, 1989; Trolander, 1987) ABD'de yerleşim evlerinin ortaya çıktığı ve en parlak sürecini yaşadığı konusunda hemfikir olduğu 1880-1920'li yıllar arasındaki dönemle sınırlandırılmıştır. Bu kurumlar özellikle kent yaşamına özgü oldukları için, kaynak taraması yapılırken Chicago, New York ve Boston gibi yoğun göçmen nüfusuyla hızla büyüyen kentlerde faaliyet göstermiş yerleşim evleri çalışmanın mekansal odağını oluşturmuştur. Diğer taraftan, bu kurumların Amerikan toplumundaki serencamı hakkında en kuşatıcı bilgiye ulaşmaya yardımcı olmaları bakımından rol modeli olarak alınan ve uzun yıllar Chicago'da faaliyet gösteren Hull House gibi yerleşim evlerinin yanı sıra, dini motivasyonu ya da Afrikalı-Amerikalı gibi daha spesifik grupları odağına alarak faaliyet gösteren yerleşim evleri de örnekleme dahil edilmiştir. Kaynaklara ilişkin söz konusu filtreleme, yerleşim evlerine ilişkin kapsamlı ve temsili bir değerlendirme yapılmasına imkan sağlamıştır. Analiz sürecinde bu kaynaklar, yerleşim evlerinin yoksulluğa yaklaşımlarını ve bu doğrultuda yürüttükleri faaliyetlerini ortaya koymak üzere yoksulluk, sosyal reform ve toplumsal kontrol gibi anahtar kavramlar etrafında tematik bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yerleşim evlerine ilişkin dijitalleştirilmiş arşiv dokümanlarından da yararlanılmıştır. Özellikle, Hull House Koleksiyonu'nu barındıran Chicago'daki Illinois Üniversitesi Arşivleri, Virginia Commonwealth Üniversitesi'nin *Sosyal Refah Tarihi Projesi* kapsamında dijital ortama aktarılan 1800'lerin sonralarına ait kaynaklar ve New Jersey Ramapo Üniversitesi'nin *Jane Addams Belgeleri Projesi* kapsamında Jane

Addams'ın dijital ortama aktarılan 1901-1935 arasındaki yazışmaları, belirlenen temalar bağlamında ilgili daha fazla kaynağa ulaşmayı mümkün kılmıştır.

Yerleşim evleri yalnızca tarihsel bir sosyal reform girişimi değil; aynı zamanda sosyal politika, sosyal hizmet, gönüllülük, sivil toplum, taban kültür hareketi, toplumsal cinsiyet çalışmaları, göç ve kent sosyolojisi gibi birçok alanın kesişiminde çok katmanlı bir deneyimi temsil etmektedir. Türkiye'de yerleşim evlerine ilgi sınırlı düzeyde olsa da mevcuttur (Buz & Ayyıldız, 2019; Kalaycı & Dölek, 2024; Kaya, 2017, 2018). Öte yandan, son yıllarda Türkiye'de kentsel yoksulluk ve göç meselelerinde (Buğra, 2016; Buğra & Keyder, 2006; Kesgin, 2012) sivil toplum kuruluşlarının daha aktif rol alması gerektiğine dair tartışmalar giderek artmaktadır (Ceren & Çelik, 2015; Tınar, 2022). Bu tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda, ABD'de yoğun göç, entegrasyon ve kentleşme sorunlarının odağında gelişen yerleşim evleri, benzer sorun alanlarına yönelik sosyal politika tartışmalarını besleyebilecek oldukça zengin bir deneyim sunmaktadır. Makale bu çerçevede, yerleşim evleri gibi tarihsel bir deneyim üzerinden günümüz sosyal politika ve sivil toplum dinamikleri arasındaki düşünsel sürekliliğe dikkat çekmeyi hedefler.

Yerleşim Evlerinin ABD'ye Aktarılışı ve Temel Kaygıları

Amerikan İç Savaşı'nın 1865'te sona ermesinin ardından hızlanan endüstriyel gelişmeyle birlikte, Avrupa'dan milyonlarca göçmen kendileri ve aileleri için daha iyi bir yaşam umuduyla ABD'ye göç etmiştir. Dönemin öyküsünü kavramak bakımından, New York Limanı'nda Özgürlük Anıtı'nın iç duvarındaki Emma Lazarus'un *Yeni Colossus* adlı şiiri semboliktir ve Amerika'ya ayak basan göçmenleri şu dizelerle karşılar:

Bana yorgunlarınızı, yoksullarınızı verin
Özgürce nefes almaya özlem duyanlarınızı
Kalabalık kuyularınızın sefil artıklarını,
Fırtınaların attığı evsizleri bana gönderin
Işığımla altın kapımı aydınlatıyorum!

Amerikan kentlerinin yoğun göç almaya başladığı İç Savaş sonrası dönemde, örneğin New York'a, çoğu Avrupa'dan olmak üzere 13 milyondan fazla insan göç etmiştir. Benzer nüfus yoğunluğu baskısını, endüstriyel gelişmeyle birlikte cazibe merkezi haline gelen Chicago, Philadelphia gibi diğer Amerikan kentleri de deneyimliyordu. Diğer taraftan, Amerikan kentlerindeki nüfus, Avrupa ve ABD'nin kırsal bölgelerinden gelen göçle hızla artarken, kent merkezleri aynı zamanda suç, hastalık ve ahlaki çürümenin kaynağı ve en uygun ortamı olarak görülmeye başlamıştı. Yüksek nüfus yoğunluğuna eşlik eden yetersiz istihdam olanakları ve yaygın yoksulluk,

bu dönemin kentsel yaşamını büyük ölçüde karakterize ediyordu (Orser, 2011). Kent merkezlerinde daha şiddetli hissedilen bu açmazlar, çözüm arayışlarını da tetiklemiş ve toplumsal reform çabalarını harekete geçirmiştir.

Yoksulluk, işsizlik ve göçmenlerin topluma uyumu gibi konuların tartışılmaya başlandığı 1890-1920'ler arasını kapsayan bu dönem, kentsel kargaşaya karşı geliştirilen çözüm reçetelerinin yoğunluğu nedeniyle "Reform Dönemi" ya da "İlerici Dönem" olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli aktivist ve reformistler yaşanan sorunlar karşısında sosyal değişimin nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda birbirlerinden farklı yöntemler benimsemiş olsalar da önerileriyle ortak bir probleme işaret ediyorlardı: 19. yüzyılın sonlarında büyük kentlerde daha da belirginleşen sosyoekonomik ayrışma (Jackson, 1996).

Kentsel topluluk oluşumuna engel olarak görülen bu problemler karşısında, bireylere Amerikan toplumunun idealize ettiği bir form kazandırmak üzere, rekreasyonu da içeren çeşitli çözüm yolları aranmıştır. Bu çözüm arayışının ürünlerinden biri de İngiltere'den aktarılan yerleşim evi modelidir. Yerleşim evi hareketi, 1884'te Londra'da Samuel A. Barnett tarafından, erkek üniversite öğrencilerinin rol modeli olma görevini üstlendiği ve yoksul işçi sınıfının yararlanıcı olarak belirlendiği bir ev olarak kurulan Toynbee Hall ile başlamıştır. Toynbee Hall, üst sınıftan gönüllülerin Londra'nın işçi sınıfının yaşadığı bir mahallesinde ikamet etmeleri yoluyla yoksullarla doğrudan temas kurmalarını sağlamak amacıyla, alternatif bir ev alanı olarak tasarlanmıştır (Berry, 1986; Matthews-Jones, 2017). Belirtmekte yarar var ki Barnett yoksulları yüceltmek ya da hayırseverlik yapmak gibi bir motivasyonla harekete geçmemiştir. Toynbee Hall esas olarak hayırseverliğin ötesinde, sanayileşmenin zenginler ve yoksullar arasında yarattığı uçurumu kapatarak, bir toplumsal sınıfın diğerine yönelik ilgisizliğini azaltmak üzere hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda üniversiteli gençler kentin yoksul bir mahallesindeki yerleşim evine yerleşerek, burada eğitim ve kültürün neferleri olma görevini üstleneceklerdi (Davis, 1984). Dönem itibarıyla asıl ilgilenilen mesele, toplumdaki bölünmenin yaratacağı potansiyel yıkımın önüne geçebilmektir; zira sınıfsal ayrışmanın derinleşmesiyle, yoksullar izolasyon içine girerek tüm yerleşik otoriteye düşman hale gelebilirlerdi. Ortak bir kültürel zemin ve toplumsal bir referans kaynağı oluşturulması bir aciliyet olarak ortaya çıkınca, çözüm, sınıflar arası temasın doğrudan kurulmasında görülmüştür. Barnett'e göre, zenginlerin ve yoksulların birlikte barış içinde yaşayacakları bir toplum tesis etmek aciliyet arz eden bir meseleydi. Bu bağlamda, ona göre, yoksulların durumunu iyileştirmenin yolu, onlara sadece bağış yapmak, yiyecek ya da barınacak yer sağlamak değil, daha fazla eğitim sunmaktı. Çünkü bir insanı yozlaştıran da yücelten de insanın kendi potansiyeliydi. Bu nedenle, insanlar, kendilerini yüceltecek ve kapasitelerini ortaya çıkaracak türde eğitim almalıydılar. Eğitimden anlaşılan da teknik formasyondan

öte, bireylerin daha rafine zevklere sahip hale getirilmeleri süreciydi. Böylelikle, bu insanların salt üretim araçları olmalarının ötesine geçilebilirdi. Barnett'in temel varsayımı, üniversiteli gençlerin yoksul işçi mahallelerine yerleşerek bu insanlarla iletişim tesis etmeleriyle birlikte ideal kültürün yaygınlaşacağıydı. Ancak söz konusu ilişki formu, Barnett'in tarifıyla misyonerlik yapmak üzere temas kurmayı içermiyordu. Çünkü ona göre üniversiteli gençler, “öğretmek kadar öğrenmek, vermek kadar almak için de” gelmişlerdi. Bu yönüyle yerleşim evleri, farklı toplumsal sınıfların doğal bir ilişki içinde birbirlerini anlayabilecekleri ve sosyal reform için iş birliği yapabilecekleri son derece işlevsel platformlardı (Barnett & Barnett, 1915).

Toynbee Hall'un İngiltere'de kuruluşundan sadece iki yıl sonra, 1886'da Stanton Coit hızlı sanayileşmenin tetiklediği sorunlara çare olabileceği düşüncesiyle New York'ta ilk yerleşim evini kurmuş ve ABD'de yerleşim evi hareketini başlatmıştır. New York'un Aşağı Doğu Yakası'nda göçmen kökenli işçi sınıfının yaşadığı, yoksulluk ve kötü barınma koşullarının egemen olduğu bir mahallede kurulan ABD'nin bu ilk yerleşim evi, faaliyetlerini sürdürmek üzere seçtiği mahalle dokusu ve problemlerine çözüm üretme çabası bağlamında, sonrasında kurulan neredeyse tüm yerleşim evlerinin adeta prototipi olmuştur. Bu model, yalnızca yardım sunan ve hedef kitlesini pasif bir konumda tutan bir yapı olmaktan ziyade, mahalle sakinleriyle doğrudan kolektif ilişki kurmayı içeren ve sorunları birlikte tanımlayıp çözüm arayan bir yaklaşımı temsil etmiştir. Hızlı sanayileşme ve kitlesel göçün kent yaşamında yarattığı yapısal sorunların üstesinden gelme kaygısıyla yola çıkan bu yerleşim evini hızla yenileri izlemiş ve ABD'de yerleşim evi sayısı 1910'a gelindiğinde dört yüze ulaşmıştır (Davis, 1984).

Yerleşim evlerinin ABD'de hızla yaygınlık kazanması, dönem itibarıyla sanayileşmenin yol açtığı hızlı kentleşme ve yoğun göçmen akınıyla kesişen pek çok sosyal problemin varlığıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda en çarpıcı örneklerinden biri, 1889'da Chicago'da kurulan Hull House'tur. ABD'de yerleşim evi hareketinin en bilenen örneği olan Hull House'un faaliyet gösterdiği binanın bulunduğu mahalle, kurucularından Jane Addams'ın anlatımıyla yeni ucuz iş gücünü oluşturan göçmen nüfusun yaşadığı, sokaklarının tarif edilemeyecek kadar pis, yüzlerce evin kanalizasyondan mahrum olduğu ve sağlık mevzuatının uygulanmadığı bir bölgedir. Bu kötü hijyen koşullarının egemen olduğu mahallede ona göre asıl tehlike arz eden durum, ekonomik açıdan daha iyi durumda olan yerli sakinlerin, ellerine geçen ilk fırsatta mahalleden taşınarak, vatandaşlık sorumluluklarından bihaber yeni göçmenlere yer açmalarıdır (Addams, 1911). Ona göre durumu vahimleştiren bir diğer husus, Chicago nüfusunun neredeyse %80'i göçmen ya da ikinci kuşak göçmen olsa da maddi koşulları yerinde olan yerlilerin ağır ve kirli işleri yapan bu daha büyük nüfusla temas kurmadan, birbirlerinden izole halde hayatlarını sürdürüyor olmalarıdır

(Scott, 1964). Bu koşullarda farklı sosyal sınıfların birbirlerini anlayamayacak kadar farklı deneyimler yaşıyor olmaları nedeniyle, Addams'a göre "sosyal organizma" Amerikan büyük kentlerinde yaygın olarak çökmüş durumdaydı (Addams, 1905). Büyük kentlerde yaşayan insanlar öylesine yoksuldu ki geçimlerini sağlamaktan başka hiçbir şey için zamanları ya da enerjileri yoktu. Bu insanlar, sık sık sefil bir evden diğerine taşınıp, yerel geleneklerden bihaber, topluluk ruhundan uzak ve birbirlerini tanımadan yan yana yaşamlarını idame ettirmeye çalışıyorlardı. Addams'a göre asıl problem, daha kötü sonuçlar yaratabilecek bu sorunu düzeltmek için neredeyse hiçbir çabanın gösterilmemesiydi. Yoksul insanların yaşadığı mahalleler, onları toplumsal olarak güçlendirecek kültürel ve kamusal olanaklardan yoksunken; kaynakları ve sosyal sermayeleriyle bu soruna çözüm üretebilme kapasitesine sahip olanlar ise kentten bu yoksulluğunun uzağındaki bölgelerinde yaşıyorlardı (Addams, 1893). Bu bağlamda, Jane Addams'ın Ellen Gates Starr'la birlikte Hull House'u kurmak için bu mahalleye taşınması, kentte giderek derinleşen sınıfsal kutuplaşmanın yol açacağı daha büyük toplumsal sorunların önüne geçerek, toplumsal düzeni korumaya yönelik bir çaba olarak görülmelidir.

Toplumsal düzenin muhafazası kaygısı, başından itibaren Amerikan yerleşim evi hareketinin temel reflekslerinden biri olmuştur. Söz konusu motivasyonu farklı yerleşim evi liderlerinin yaklaşımlarında da görmek mümkündür. Örneğin, New York'ta faaliyet gösteren Greenwich Yerleşim Evi'nin kurucusu Mary Kingsbury Simkhovitch, toplumsal düzenin muhafazası meselesini, sosyal iyileştirmelerin bir sınıf adına diğer bir sınıf tarafından üstlenilmesi halinde, kalıcı değişikliklerin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı değerlendirmesiyle formüle eder. Ona göre, sağlıklı bir iyileştirme, ilgili tüm tarafların katılımını gerektirir. Şöyle ki Simkhovitch, yerleşim evlerini sadece bir sınıfın diğerine hizmet sunduğu tek yönlü ve hiyerarşik bir dilin egemen olduğu hizmet ilişkisinin kurulduğu mekanlar olarak değil, tüm sosyal sınıfların sürece dahil olmasıyla yeni bir tür toplum yaşamının kurgulanabileceği katılımcı bir zemin olarak tanımlar. Bu bağlamda, yerleşim evleri, iyi komşuluk ilişkilerinin egemen olduğu bir ev ve aynı zamanda yine mahallenin sosyal, kültürel, sanatsal ve entelektüel ilgilerinin organize edildiği, ihtiyaç duyulan hizmetlerin verildiği bir merkez olarak tanımlanır (Batlan, 2005). Eğer toplumun yoksul kesimleri için bir adım atılacaksa, bu ilk adım, hedef kitlenin yaşadığı mahallede, onların arasına karışarak atılmalıydı. O nedenle, yerleşim evlerinin hiyerarşik bir yapıdan uzak bir "ev" olarak kurgulanması, söz konusu hedefe ulaşılmasında son derece stratejik bir seçimdi. 1908'de Massachusetts'te kurulmuş olan House of Seven Gables Yerleşim Evi'nin 1915 yılına ait yıllık faaliyet raporunda tekrar altı çizildiği üzere, yerleşim evi, kısaca, evler arasında, evlerden oluşan bir "yuva"dır. Samimi ilişkilerin yaşandığı bu "yuva", aynı zamanda en yüce ideallerin doğduğu yerdir (House of Seven Gables

Settlement Association, 1915). Yerleşim evlerinin tanımındaki “yuva” metaforuyla aidiyet ve yakınlığa vurgu yapılarak, hedef kitleye yalnızca hizmet sunulan bir mekan olmakla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda ortak yaşam alanı üzerinden bir toplumsal birlik duygusu yaratma motivasyonu taşıdığı söylenebilir.

Boston'da ağırlıklı olarak kadın gönüllülerin görev aldığı Denison House Yerleşim Evi'nin lideri Helena Dudley de yerleşim evindeki yaşama dair rapor yazmanın zorluğu üzerinden, bu kurumların öncelikle “yuva” olma niteliğine dikkat çeker. Ona göre, herhangi bir ev yaşamının kaydını tutmak ne kadar zorsa, yerleşim evindeki yaşama dair rapor yazmak da o ölçüde güçtür. Çünkü burada gerçekleşen gündelik hayatın samimiyetine dayalı etkileşim bireylerdedir, kitlelerle değil ve en önemlisi, ilişkiler “hayırseverlik” üzerine kurulu değildir. Bu nedenle basının yerleşim evi çalışmalarını “kitleleri yüceltmek” manşetiyle hayırseverlik faaliyetleri olarak tanıtmaması, bu kurumlara ilişkin yanıltıcı bir algı yaratır. Çünkü yerleşim evlerinin öncelikli hedefi yalnızca yoksulları “eğitmek” değildir, aynı zamanda tüm toplum için daha sağlıklı toplumsal koşullar yaratmaktır. Bu kapsamda, toplumun tüm sınıfları arasında ihtiyaç duyulan iş birliğinin kurulması için, cehalet ve ön yargıyı aşarak toplumun tümüne ulaşılmasına çalışılmaktadır (College Settlements Association, 1895). Bu yönüyle yerleşim evleri, yarattığı karşılıklı bilgi edinme imkanıyla ön yargıları kırarak, toplumsal sınıflar arasında iletişim kurulması çabası gösteren kurumlar olarak klasik yardım modellerinden ayrışır.

Yerleşim evlerinin toplumsal sınıflar arasında bir köprü kurma misyonunu benimsenmelerinde, 19. yüzyıl sonunda ABD'ye gelen göçmenlere ilişkin imgelemin payı büyüktür. Yayıncı kanı, bu göçmenlerin çoğunun yoksul olduğu ve Amerikan toplumunun kültürel kodlarına aşina olmadıkları için topluma uyum sağlayamayacakları yönündeydi. Kentsel yoksulluk, onlara ilişkin bu bakışla daha da derinleşirken, bu grup aynı zamanda endüstrinin işleminde hayati bir rol üstleniyordu. Bu nedenle, göçmen işçilerin sosyal uyumunu sağlayarak potansiyel çatışmaların önüne geçilmesinde yerleşim evleri işlevsel bir platform olmuştur. Örneğin, Indiana'da bölgenin yoğun işçi çalıştıran bir işletmesi olan Amerika Birleşik Devletleri Çelik Şirketi'nin (*United States Steel Corporation*) finansal desteğiyle kurulan Stewart ve Gary-Alerding Yerleşim Evleri toplumsal uyum ve istikrarı sağlama çabalarının bir parçası olmaları bağlamında bilenen örnekler arasındadır. ABD'de yerleşim evlerinin ilgisinin büyük ölçüde kentsel alanın yeni sakinleri olan Avrupalı göçmenlere yönelik olduğu bu dönemde Stewart House, Amerika Birleşik Devletleri Çelik Şirketi'nin işçileri ve potansiyel işçileri olarak Güneyden göçle gelmiş Afrikalı-Amerikalılar için de faaliyetler yürütmüştür (Crocker, 1992). Dolayısıyla, ABD'de yerleşim evlerinin hizmet sunduğu gruplar sadece Avrupa'dan gelen göçmenlerle sınırlı değildir, toplumsal düzenin muhafazası kaygısı, ihtiyaca göre hedef kitle yelpazesini de çeşitlendirmiştir. Diğer taraftan,

dönemin ırksal ve sınıfsal ön yargıları dikkate alındığında, Afrikalı-Amerikalıların yerleşim evlerince sunulan hizmetlere her zaman eşit biçimde erişim imkanına sahip olmadığı da vurgulanmalıdır (Lasch-Quinn, 1993). Bu durum, yerleşim evi hareketinin kapsayıcılığının sınırlılığına işaret etmekle kalmaz, aynı zamanda temel kaygılarının kurulu olan düzenin “mevcut haliyle muhafazası” olduğunu da ortaya koyar. Diğer bir ifadeyle, ABD’de yerleşim evlerinin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak sosyal dayanışmanın esas alındığı katılımcı sosyal reform vurgusu öne çıksa da dönemin ırksal ve sınıfsal ön yargıları dikkate alındığında söz konusu yaklaşımın amacına ne ölçüde ulaştığı tartışmalıdır.

Yerleşim Evlerinin ABD’de Özgün Formunu Kazanma Sürecinde Temel Faaliyetleri

ABD’de büyük kentlerin yoğun ve heterojen göçmen nüfus grupları içeriyor olması ve yerleşim evlerinin özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde faaliyet göstermesi, amaçları ve sunulan hizmetlerin içeriği bağlamında yerleşim evlerini İngiltere’deki örneklerinden farklılaştırmıştır. Faaliyet yürüttükleri grupların çoğunlukla ana dillerinin İngilizce olmayışı, toplumsal uyumun yakalanmasında aşılması gereken ilk engel olarak belirlemiştir. Örneğin, Massachusetts’teki House of Seven Gables Yerleşim Evi’ni ziyaret edenler, mahallenin demografik deseniyle uyumlu olacak şekilde ağırlıklı olarak Polonyalı, İrlandalı-Amerikalı olsa da Ruslar, İtalyanlar, İsveçliler, Fransızlar, Avusturyalılar ve Suriyeliler de faaliyetlere düzenli katılım sağlamışlardır. Bu kapsamda, yetişkin göçmenler için öncelikle İngilizce kursları düzenlenmiştir. Özellikle kadın göçmenlerin çekingenliklerini aşarak bu derslere katılım sağlaması için çaba gösterilmiş ve gerektiğinde öğretmenler, haftada iki kez bu öğrencilerin evlerine giderek ders vermiştir (House of Seven Gables Settlement Association, 1915).

Yerleşim evlerinin kurulu olduğu mahallelerde göçmen nüfusun yoğun olmasının yanı sıra, mevcut demografik yapı da sürekli devinim halindedir. Örneğin, Boston’da faaliyet gösteren Denison House’u n açıldığı 1892 yılından itibaren mahalledeki etnik desen kademeli olarak dönüşüm geçirmiştir. Sosyoekonomik açıdan daha müreffeh koşullara ulaşan birçok Amerikalı ve İrlandalı aile banliyölere taşınmış, onların boşalttığı yerler Suriyeli, Yunan ve İtalyan yeni gelen göçmenlerce doldurulmuştur. Tüm bunlara ilaveten, yeni geldikleri ülkenin yasaları ve geleneklerine aşina olmayan bu yeni gruplar, etnik kökenlerinin yanı sıra, kendi içlerinde de çeşitlilik gösteriyordu. Birçoğu vasıfsız işçiyken, aralarında iyi eğitilmiş kişiler de bulunuyordu. Örneğin, kendi ülkesinde bir hastanede çalışmak üzere hemşirelik öğrenimi görmek amacıyla ABD’ye gelen Suriyeli kadın göçmenler gibi eğitilmiş olanlarla da karşılaşılıyordu.

Ancak, iyi eğitilmiş göçmenler de dil bilmedikleri için göç ettikleri ülkenin yasaları ve geleneklerine yabancıydılar (College Settlements Association, 1904). Diğer taraftan, yine Suriyeli göçmen örneği üzerinden devam edecek olursak, örneğin kültürel heybelerindeki sanatsal miraslarının Amerikan yaşamına değerli katkılar sunabileceği dikkate alındığından göçmenlerle temas önemsenmiştir. Bu yaklaşım, Amerikan pragmatizminin tehdit olarak görülen göçmen gruplarla ilişki geliştirmeyi Amerikan toplumu için daha avantajlı bir strateji olarak benimsediğini de ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda, yerleşim evi gönüllüleri kentin yoksul bir mahallesine yerleşerek göçmen komşularının yeni bir topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırma yollarının neler olabileceği meselesi ekseninde rehberlik ederken, aynı zamanda bu insanları Amerikan toplumu için faydaya dönüştürmeyi amaçladıklarından ihtiyaca göre ajandalarına yeni faaliyetler ve hizmetler de eklemişlerdir. Bu doğrultuda kütüphaneler, hamamlar ve aşevleri açmışlar; dikiş, nakış, şapkacılık, açıcılık gibi çeşitli mesleki becerilere yönelik kurslar düzenlemişler; ekonomik alışveriş yöntemleri, uygun maliyetli ve besin değeri yüksek yemek hazırlama teknikleri gibi ev ekonomisi alanına girecek konularda dersler vermişler; çocuklar için oyun alanları inşa etmiş ve yaz kampları düzenlemişler; çalışan komşularının eğitimlerine devam edebilmeleri için akşam sınıflarının yanı sıra, çalışan anneler için gündüz bakımevleri ve kreş hizmeti sunmuşlar; sosyal kulüpler, sanat, dans, müzik, tiyatro, halk festivalleri gibi etkinliklerin yanı sıra, konferans, sanat sergileri, işçi sendikaları da dahil olmak üzere çok çeşitli kuruluşlar için fiziksel buluşma imkanı sağlayarak çok yönlü bir merkez işlevi görmüşlerdir (Addams, 1908; Batlan, 2005; Cheylan, 2023; College Settlements Association, 1912; House of Seven Gables Settlement Association, 1915).

Yerleşim evleri yürüttükleri bu faaliyet ve sundukları hizmetlerle aynı zamanda ziyaretçilerinin ahlaki tutum ve davranışlarını dönüştürmeye çaba sarf etmişlerdir. Eğlence sektörünün büyük kentlerdeki yaygınlaşma hızından ve özellikle gençler üzerindeki etkilerinden endişe duyulan bu dönemde (Addams, 1915), komşularına bir anlamda “steril” bir ortamda eğlenme ve öğrenme imkanı sunmaya çalışmışlardır. Sosyal kulüplerin yanı sıra özellikle rekreasyon aktiviteleri, kent yaşamının yozlaştırıcı etkileriyle mücadele etmenin bir yolu olarak yerleşim evlerince işlevsel bir araç olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda, yerleşim evleri, Hull House örneğinde olduğu üzere, oyun parkları, tiyatro, müzik, dans partileri, festivaller gibi çeşitli sanat ve eğlence etkinliklerini, aslında ahlaki çürümeyi artırdığı düşünülen popüler kültürün zevklerini, sterilize edilmiş bir ortamda yeniden yaratma girişimleri olarak görmüşlerdir (Hull House, 1907; Lathrop, 1894). Belirtilen bağlamda, yerleşim evlerinin, kent yaşamının ahlaki çöküntü yarattığı düşünülen eğlence sektörüne alternatif olacak etkinliklerle cazibeli hale getirilmesine özel önem verilmiştir. Söz konusu motivasyonu, House of Seven Gables Yerleşim Evi'nin 1915 tarihli yıllık raporunda, “Dans salonumuzu

ve spor salonumuzu, onlar için şehirdeki diğer salonlar kadar çekici hale getirmeyi başardık. Henüz 'filmlerle' rekabet edemiyoruz, ancak buna ulaşmak imkansız değil" değerlendirmesi üzerinden de izlemek mümkündür (s. 7). Yerleşim evlerinin sanat ve rekreasyon faaliyetlerini bu şekilde kullanmaları, baskıdan uzak bir ortamda hedef kitleye benimsenmesi beklenen kültürel kodları aktararak kapsamlı olarak entegrasyonlarını sağlama stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Yerleşim evleri ve sundukları olanaklar, mahallenin ihtiyacına, taleplerine ya da demografik dağılıma göre çeşitlilik gösterse de genel olarak eğitim, sanat, rekreasyon başlığı altına girebilecek alanlardaki faaliyetleriyle programlarında ortaklıklar sergilemişlerdir. Örneğin, Indiana'da faaliyet gösteren Neighborhood House ve Campbell Friendship House yerleşim evleri Protestan kilisesi kadınları tarafından kurulmuşlardır ve dini faaliyetleriyle öne çıkarlar (Crocker, 1992). Öte yandan, sosyal kulüpler, sağlık klinikleri, rekreasyon ve benzeri hizmetler bağlamında Hull House ve diğer pek çok yerleşim eviyle benzer olanaklar sunmuşlardır. Bu örnekler, yerleşim evlerinin yerel koşullara duyarlı ve esnek yapıları sayesinde farklı dini ve ideolojik çerçevelere uyarlanabildiklerini gösterir. Nihayetinde ortak bir amacı paylaşırlar: Mahalle temelli örgütlenme üzerinden sağlıklı bir kentsel topluluk yaratarak yoksulluk, ahlaki yozlaşma gibi sorunlar karşısında eksikliği derinden hissedilen toplumsal uyumu tesis etmek. Dolayısıyla, ideolojik yaklaşımlarında farklılaşsalar da tüm bu faaliyetlerle yerleşim evlerinde kontrollü bir şekilde yaratılan "toplumsallaşma" yoluyla, endüstriyel gelişmelerin yol açtığı sorunların üstesinden gelinmeye çalışılmıştır.

Yerleşim evleri bu doğrultuda sağlıklı bir kentsel topluluk yaratmayı amaçlayan programlar yürütürken yerel ve ulusal düzeydeki paydaşlarla iş birliği yapmaya da açık olmuşlardır. Denison House örneğinde olduğu üzere, Wellesley Üniversitesi Ekonomi Bölümü öğretim üyelerinden Emily Greene Balch, "Şehir Hayatının Koşulları" başlıklı dersi vermek üzere yerleşim evine davet edilmiştir. Ders kapsamında katılımcılara, Denison House'un kurulu olduğu Boston şehrinin tarihi ve demografik yapısı; sağlık, ekonomi ve barınma koşulları; vatandaşlık için eğitim ve öğretim alanında sunduğu olanakları; parkları, sanatı ve mimarisi hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir (College Settlements Association, 1904).

Paydaşlarla kurulan iş birlikleri yalnızca yerleşim evlerindeki faaliyetleri zenginleştirmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda iş birliği yapılan paydaşların da Christamore Yerleşim Evi örneğinde olduğu gibi bu ilişkiden yarar sağlamasına imkan tanımıştır. 1905'te Butler Üniversitesi mezunu Anna C. Stover ve Edith D. Surbey, Indianapolis'in beyaz ve işçi nüfusunun yoğun olduğu bir mahallesinde Christamore Yerleşim Evi'ni kurmuşlardır. Christamore'da mahalledeki göçmen işçi sınıfının hem

ahlaki hem de yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmiş ve bu kapsamda kentsel yaşam koşulları hakkında araştırmalar yürütülerek veri toplanması bir yöntem olarak benimsenmiştir. Veri temelli çözüm üretme çabaları nedeniyle, Butler ve Indiana üniversitelerinde henüz Sosyal Hizmetler Bölümü mevcut değilken, Christamore Yerleşim Evi'nin bu üniversitelerin öğrencileri için adeta "Sosyal Hizmet Uzmanlığına Hazırlık Okulu" işlevi gördüğü belirtilir (Encyclopedia of Indianapolis, 2024).

ABD'de yerleşim evlerinin, faaliyetlerini hayata geçirirken yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde çalışmaya özel önem vermiş olmaları stratejik bir tercihtir. Yerleşim evi gönüllüleri, kamu yararını önceleyen yerel yönetimlerle iş birliğinin her iki taraf için, ama özellikle yerel yönetimler için avantajlı olacağı ön kabulüyle hareket etmişlerdir. Çünkü onlara göre, belediyelerin sorumluluk alacağı büyük ölçekli meseleler söz konusu olduğunda hiç kimse yerleşim evi çalışanları kadar bir mahallenin günlük yaşamını bilme, ihtiyaçlarını tespit etme ve nasıl bir müdahale yapılması gerektiğini içeriden görme fırsatına sahip değildir (Batlan, 2005). Bu çerçevede, mahallenin yaşadığı problemler odağında yürüttükleri araştırmaların sonuçlarını yerel ve ulusal düzeydeki yönetimlerle paylaşımlarının toplumsal yaşamda somut sonuçları olmuştur. Yasal düzenlemelere temel oluşturan bu araştırmalarda aktif yer alan bazı kadın yerleşim evi gönüllüleri eyalet kurumlarına atanmış ve kamu görevlisi statüsü kazanmışlardır. Hull House bu bağlamda en çarpıcı yerleşim evi örneklerinden biri olarak öne çıkar.

Hull House gönüllüleri, yaşadıkları mahalledeki komşularının çalışma ve barınma koşullarını iyileştirme çabası kapsamındaki faaliyetleri ve yürüttükleri araştırmalarla, ulaştıkları verilerle yerel, eyalet ve ulusal düzeydeki politikalar üzerinde etkili olacakları devlet görevlerine atanmışlardır (Cheylan, 2023; Davis, 1996). Örneğin Florence Kelley, Hull House'a katıldıktan hemen sonra yerleşim evinin yakınlarındaki atölyelerin çalışma koşullarını incelemiş ve oldukça küçük yaşlardaki çocukların çalıştırıldığını tespit etmiştir. Benzer tespitleri içeren raporlarını Illinois Eyalet Meclisi'ne sunarak; 14 yaşın altındaki çocukların çalıştırılmasının yasaklanmasını, kadınların günlük çalışma süresinin sekiz saatle sınırlandırılmasını, 14 ila 16 yaş arasındaki çocukların çalışma koşullarının düzenlenmesini ve bir fabrika teftiş ofisi kurulmasını sağlayan yasanın çıkarılmasının önünü açmıştır. Bu çalışmaları neticesinde Kelley, Illinois eyaletinin ilk fabrika denetçisi olarak atanmıştır (Sklar, 2016; Social Welfare History Project, 2008). Hull House'un öne çıkan gönüllülerinden Julia Lathrop, yoksulluğun önemli kaynaklarından biri olarak gördüğü çocukların, zihinsel ve fiziksel engellilerin durumlarına odaklanan çalışmalarıyla Birleşik Devletler Çocuk Bürosu şefliğine atanan ilk kadın olmuştur (Social Welfare History Project, 2011; Vassar Encyclopedia, 2005). Hull House'un çalışmalarıyla öne çıkan bir diğer sakini Alice Hamilton, burada işçi ve eşleriyle kurduğu temasla, erkek işçilerin farklı iş kollarındaki çalışma koşullarından

kaynaklı olarak yaşadıkları karbonmonoksit gazı vakaları, zatürre ve romatizma gibi endüstriyel hastalıkları keşfetmiştir. Hamilton'un çalışmaları, ABD'de iş güvenliği ve sağlığına ilişkin yasal düzenlemenin temelini oluşturmuş ve Illinois eyaletinde meslekten kaynaklanan kaza veya hastalıklar için tazminat öngören bir mevzuatın çıkarılmasının önünü açmıştır (Hamilton, 1943).

Hull House örneği üzerinden izlenebileceği gibi, yerleşim evlerinde üniversite eğitilmiş kadınların aktif yer almaları ve öncü roller üstlenmeleri ABD'ye özgü bir gelişme olarak dikkat çeker. 1911'de derlenen yerleşim evleri çalışmasında belirtilen sayısal veriler, ABD'de yerleşim evlerindeki gönüllülerin cinsiyet dağılımındaki radikal farklılığı açık bir şekilde ortaya koyar: Yerleşim evlerinde ikamet edenlerin 1.077'si kadın, 322'si erkek; gönüllü çalışanların 5.718'i kadın, 1.594'ü erkek; yerleşim evi liderlerinin 216'sı kadın ve 85'i erkektir (Lengermann & Niebrugge-Brantley, 2007). Bu kurumlarda kadınların belirgin şekilde çoğunlukta olması dönemin toplumsal cinsiyet normlarıyla yakından ilişkilidir. ABD'de 19. yüzyılın sonlarında beyaz, orta-üst sınıf ve çoğunlukla Protestan ailelerin kız çocukları sınırlı da olsa üniversite eğitimi almaya başlamış, ancak henüz bu eğitimlerini kamusal alanda mesleki formasyon aracı olarak kullanmaları yaygınlık kazanmamıştı. Üniversite mezunu olan bu ilk nesil kadın kuşağından beklenen, yine çoğunlukla ABD'de kadınların ev dışında çalışmasının toplumsal kabul gördüğü sınırlı kamusal alanlardan biri olarak hayırseverlik faaliyetlerinde aktif yer almalarıydı (Antler, 1980; Jackson, 1996). Yerleşim evlerinin kuruluşuyla birlikte hayırseverlik faaliyetlerinde yer alan kadınların çoğu bu yeni oluşumlara geçiş yapmaya başlamışlardır (Oakley, 2017). Bu kurumlar, kadınlara gönüllülük temelli bir katılım imkanı sunarak, ev içi kadın kimliklerini kamusal alana taşıyabilmelerine olanak tanımış ve böylece bilgi üretebilecekleri, sosyal politika geliştirebilecekleri ve kamuya yön verebilecekleri bir platform işlevi görmüştür (Kaya, 2018).

Yerleşim Evi Yaklaşımı ve Kentsel Yoksulluğa Yankısı

Yerleşim evlerinin mahallenin ihtiyaçları temelinde çalışma yapma prensibi, doğal olarak bu kurumların öncelikle kurulu olduğu bölgeyi ve hedef kitlelerini daha yakından tanımasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, yerleşim evi gönüllüleri faaliyetlerini yukarıdan aşağıya dayatılan, önceden belirlenmiş soyut idealler üzerinden değil; günlük yaşam pratikleri içinde, hedef kitleyle kurulan gerçek temas üzerinden gözlemledikleri sorunlara çözüm üretme kaygısıyla belirlemişlerdir. Yerleşim evi gönüllülerinin yaşadıkları mahalleye ilişkin bilgi birikimlerini hedef kitleleriyle sürekli diyalog halinde olmaya dayalı olarak ediniyor olmaları, aslında yaklaşımlarının özgünlüğüne de kaynaklık etmiştir. Bu kurumlarda hiyerarşik bir dil üretilmesinden özellikle kaçınılmıştır. Tam da Hull House sakinlerinden Julia Lathrop'un ifade ettiği üzere,

komşularıyla ilişki kurmaları söz konusu olduğunda katı, formal, bürokratik veya mesafeli bir dil işlevsel olmayacaktır. Çünkü ona göre, hizmet sunmaya çalıştığımız bu insanlarla bir nüfus memuru gibi ilişki kuramazdınız (Lathrop, 1894). Söz konusu yaklaşımın ne ölçüde etkili olduğunu belki de en iyi şekilde 1900 yılında, ebeveynlerinin ABD'ye göç etmesinden kısa süre sonra Hull House'un bulunduğu mahallede doğan ve Hull House'un faaliyetlerine katılan Dorothy Mittelman Sigel anlatır: "Bize 'bir şey öğretilmediğini' hiçbir zaman hissetmedik. Ancak şimdi geriye dönüp baktığımda, Bayan Nancrede'in bize görgü kurallarını öğrettiğini fark ediyorum. Ama o, bunu 'öğretmedi'; bu kendi doğallığında ve örnek alınarak gerçekleşti" (Jackson, 1996). Bu anekdot, yerleşim evlerinin yaygın eğitim kurumları gibi faaliyet göstermelerinin yanı sıra, informel öğrenme süreçlerini de son derece etkili kullanarak sosyal reform hedeflerini hiyerarşik bir yapılanmadan ziyade gündelik hayat pratikleriyle tabandan hayata geçirme gayreti içinde olduklarını göstermektedir.

ABD'de yerleşim evi yaklaşımının öne çıkan bir diğer özelliği, bu kurumların faaliyetlerini, yoksul komşularının sorunlarını çözmeye onlara salt finansal olarak destek olmanın kalıcı bir çözüm olmayacağı fikriyle hayata geçirmiş olmalarıdır. Bu nedenle komşularına rehberlik etmekle sınırlı kalmayıp, zorlu koşulları aşmak için onlarla birlikte çalışarak daha sürdürülebilir bir toplumsal yaşam inşa etme çabasında olmuşlardır. Bu kapsamda, kapıları farklı ulus ve yaş gruplarından toplumun her kesimine olduğu kadar, yerel ve ulusal düzeyde paydaşlarla iş birliklerine de açık olmuştur. Tüm bu iş birliklerini, sunulan hizmetleri ve faaliyetleri mahallenin sosyal dokusu belirlemiştir. Toplumsal dönüşümün yerel düzeyde örgütlenmiş öncü yapıları olarak yerleşim evlerinin mahalle dokusuna göre şekillenen hizmet yaklaşımının, kente ilişkin yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinden, yoksulluğa ilişkin toplumsal kabullerin dönüşümüne kadar çok yönlü sonuçları olmuştur.

Yerleşim evlerinin, faaliyet gösterdiği çöküntü mahallelerin en yoğun grubunu oluşturan yeni göçmenlerin doğuştan tembel oldukları ve Amerikan yaşamına uyum sağlayamayacakları yönündeki yaygın kalıp yargıyı kırmak o kadar kolay değildir elbette. Kısaca hatırlatmak gerekirse, yoksulluğa ilişkin 19. yüzyıl sonundaki egemen görüş, yoksulluğu bireyin ahlaki yetersizliğiyle açıklar. Söz konusu bakış açısının beslediği Kalvinist ideolojiye göre çalışmak, Tanrı'nın bir emri olarak bireyin yeryüzündeki temel sorumluluğudur. Çalışmak ve daha fazla kazanma isteği Tanrı'ya ibadet etmenin en yüce yoludur. Seçilmiş Hıristiyan, dünyaya sadece Tanrı'nın yüceliğini çoğaltmak için gelmiştir ve bu nedenle tembellikten kaçınarak daha çok çalışmalıdır (Weber, 2005). Yoksulluğun bireysel ahlaki zafiyetle açıklandığı bu dönemde, yerleşim evi gönüllüleri kent yoksullarının içinde buldukları sefaletin onların ahlaki olarak sorunlu olduğu ön kabulüyle değil; düşük gelir, kötü barınma

koşulları ve yetersiz sağlık hizmetleri gibi yapısal faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini, yürüttükleri araştırmalarla verilere dayalı olarak ortaya koymuşlardır.

Bu kapsamda örnek verilebilecek en çarpıcı yerleşim evi çalışmalarından biri, Hull House sakinlerinden Florance Kelly'nin liderliğinde yürütülen, kolektif bir araştırma olan ve 1895'te yayınlanan *Hull-House Haritaları ve Raporları*'dır (Hull-House Maps and Papers). Çalışmada, Hull House'un bulunduğu 19. Bölge'nin koşulları, bölgede faaliyet gösteren atölyeler, çocuk işçiler, belirli etnik grupların yoğunlaştığı mahalleler ve bu mahallelerde sınırlı da olsa belli bir gelir düzeyine sahip olanlarla çok daha sefil barınma koşullarında yaşayanların mekansal dağılımı gibi sosyoekonomik göstergelerle ortaya konmuştur. Bölgedeki nüfus yoğunluğunu oluşturan farklı etnik toplulukların dağılımı ve gelirleri konut bilgileriyle ilişkilendirilerek, ekonomik eşitsizliğin coğrafi örüntülerini gösteren renk kodlu haritalar geliştirilmiş ve yoksulluğun sosyoekonomik dinamiklerine ilişkin niteliksel gözlemler nicel verilere dayalı olarak tasvir edilmiştir (Hull-House, 1895). Bu çalışma, yoksulluğun mekansal ve sosyoekonomik dinamiklerini veri temelli ortaya koyarak yerleşim evlerinin yalnızca sosyal hizmet sunan yapılar olmadığını, aynı zamanda veriye dayalı sosyal müdahale anlayışıyla politika önerileri geliştirme kapasitesine sahip kurumlar olarak işlev gördüğünü de ortaya koyar. Ayrıca, çalışmanın araştırma yöntemiyle Chicago Okulu'nu adeta önceleyerek Amerikan sosyolojisinin kendi kimliğini inşa etme sürecine de katkıda bulunmuş olması dikkat çekilmesi gereken bir diğer boyutudur.

Yerleşim evi yaklaşımının tanımlayıcı bir diğer özelliği olarak hedef kitleleriyle birlikte aynı mahallede konumlanmış olmaları, gönüllülerinin harap haldeki konutların, salgın hastalıkların, düşük ücret ve kötü çalışma koşullarının yarattığı sosyal tahribatı yerinde gözlemlmelerine de olanak sağlamıştır. Gönüllüler hedef kitleleriyle aynı mahallede ikamet ederken aynı zamanda, mahallenin sorunlarını ve kent yaşamına uyumlarına ilişkin bilgiyi ilk elden deneyimleyerek öğreniyorlardı. Bu bağlamda, yerleşim evlerinin metodolojisi, sadece dışarıdan gözlem değil; aynı zamanda empati, katılım ve araştırmayı içeren öznel ve nesnel bilgilerin bir sentezinden oluşuyordu (Batlan, 2005).

Bu bağlamda, Hull House'un kurulu olduğu mahallede yürüttüğü çöp toplanması araştırması, yerleşim evlerinin benimsediği yaklaşıma dair uygulamadaki en somut karşılıklarından biridir. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde, Hull House'un faaliyet gösterdiği bölgede ölüm oranı Chicago ortalamasının çok üzerindediydi ve çöplerin toplanmasındaki düzensizlik söz konusu durumun bariz kaynaklarından biri olarak görülüyordu. Bu kapsamda, 1895'te Hull House sakinleri ve mahalledeki komşuları bölgedeki çöp toplanma hizmetinin durumunu araştırmak için harekete geçtiler (Addams, 1911; Scott, 1964). Diğer bir ifadeyle, Hull House'un "eğitilmiş ve rafine

kadınları”, yoksul komşularına ne yapmaları gerektiğini anlattıktan sonra, bunu sadece tavsiye düzeyinde tutmayıp, rol modeli olarak onlarla birlikte, kollarını sıvayıp işin nasıl yapılması gerektiğini uygulamalı olarak göstermişlerdir.

Asıl önemlisi, yerleşim evleri, mahallenin ihtiyaçlarını odağa alan bu gibi çalışma ve faaliyetleri yürütürken, aynı zamanda ABD’de yoksulluğun oluşumunda ve derinleşmesinde belirleyici olan pek çok yapısal faktörün etkisini de belgelemişlerdir. Geliştirdikleri araştırma temelli hizmet yaklaşımlarıyla yoksulluk koşullarını ayrıntılı ve sistematik biçimde inceleyen adeta bir “sosyal laboratuvar” işlevi görmüşlerdir. Toplumsal reform çabasının hakim olduğu geç 19. yüzyılda yerleşim evlerinin faaliyetlerinin bu bağlamda en temel katkısı, iç içe geçen sosyal eşitsizliklerden kaynaklı yoksulluğu çeşitli boyutlarıyla gözlemleyerek, bu durumu tetikleyen koşulları somut verilerle ortaya koymuş olmalarıdır. Hedef kitlelerinin günlük rutinlerinden beslenen bulgulara dayalı reform talepleriyle, yerleşim evleri, dönem itibarıyla yoksulluğundan bireyin yalnızca kendisinin sorumlu tutulması gerektiğine ilişkin hakim inanışın sorgulanmasının önünü açmış ve yoksulluğun çok boyutlu toplumsal bir olgu olarak ele alınması gerektiğine dair yeni bir yaklaşımın gelişmesine zemin hazırlamışlardır.

Bu anlamda ABD’deki yerleşim evleri, model aldıkları İngiltere’deki ilk yerleşim evi Toynbee Hall’dan temel bir biçimde farklılaşmışlardır. Amerikalı yerleşim evi gönüllüleri, Samuel A. Barnett’in reformun bireyden başlaması gerektiği fikrini hızla revize etmiş; sosyal çevreyi esas alarak eğitim ve sosyal araştırmalara odaklanmışlardır (Davis, 1984). Sahadan edindikleri tecrübeyle eylem odaklı hareket ederek, yeni ihtiyaçlar keşfedildikçe faaliyet alanlarını yeni eğitsel ve sosyal faaliyetlerle genişleterek, yoksul komşularına bir form kazandırılması bağlamındaki çabalarıyla ABD’de kentsel kitlelere ve yoksulluğa yaklaşımın yeni bir yolu olmuşlardır.

Sonuç

İç Savaş sürecinden itibaren ABD’de kentler, endüstriyel gelişmelerin etkisiyle çarpıcı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreci biçimlendiren dinamiklerin başlıcalarından biri, farklı demografik özelliklere sahip kitlelerin kentlere yoğun göçüdür. Göçmen yoğunluğuna, kötü barınma ve çalışma koşulları da eşlik edince kentsel yoksulluk toplumsal düzeni tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. ABD’nin endüstriyel gelişmelerle zenginleştiği, ancak toplumun sosyoekonomik temelde keskin biçimde ayrıştığı bu dönemde, toplumsal çatışma endişesi reform arayışlarını tetiklemiştir. Yerleşim evleri, bu dönemde yaşanan toplumsal problemler karşısında düzeni muhafaza etme çabasının en somut formlarından biri olmuştur. Yürüttükleri faaliyetlerle sosyal sınıflar arasında büyüyen uçurumu, topluluk duygusunu yeniden inşa ederek kapatmayı amaçlamışlardır.

Bugün toplumsal adaletsizliklerin çözümüne ya da araştırılmasına odaklanan kamu ve özel sektörden pek çok kurum örneği vermek mümkündür. Bu kurumların faaliyet raporlarını okumak, toplumun dezavantajlı kesimlerine ilişkin bir fikir verse de bu etkileşim, uzaktan bir bakışla sınırlı kalır; okuyucunun yaşamında bir dönüşüm yaratmaz ve hedef kitlenin sesi çoğu zaman duyulmaz. Oysaki iletişim kanallarının ve geniş kitlelere ulaşma imkanının sınırlı olduğu geç 19. yüzyıl Amerika'sında yerleşim evlerinin gönüllüleri, kentlerde yoksulluklarıyla ayrışan diğer yarımın nasıl yaşadığını kavramak için bu grupların yaşadığı mahallelerde ikamet etmişlerdir. Orta ve üst sınıftan, çoğunluğu kadın olan eğitilmiş gönüllülerin, yoksul mahallelerde bizzat ikamet ederek bu insanlarla doğrudan temas kurmaları, dönemin hayırseverlik pratikleriyle kıyaslandığında oldukça yenilikçiydi. Her şeyden önce, hedef kitleleriyle ilişkilerini yukarıdan aşağıya bir müdahale olarak değil, birlikte yaşama ve ortak deneyim üzerine inşa etmişlerdir.

Yerleşim evlerinin etkili olmasını sağlayan temel unsur, tam da budur: Çözüm önerilerinin ve sunulan hizmetlerin veya olanakların mahalle koşullarını bizzat deneyimleyen gönüllüler tarafından geliştirilmiş olması. Yerinde gözlem üzerine kurulu olan bu pratik, yerleşim evi sakinlerini mahallenin sorunlarına bilinçli bir şekilde çözüm üretme konusunda daha donanımlı kılıyordu. Yaşadıkları mahallede kurdukları komşuluk ilişkileri üzerinden yerel ihtiyaç analizini günlük rutinlerinin bir parçası olarak yapıyor ve böylece acil müdahale gereken sorunlara hiç vakit kaybetmeden müdahale edebiliyorlardı. Çabalarını ve faaliyet planlarını da bu gözlemlerle ulaştıkları bulgular biçimlendiriyordu.

Öte yandan, yerleşim evi gönüllüleri, ikamet ettikleri mahalledeki ihtiyaçlara yönelik faaliyetler tasarlayıp uygularken, yoksul komşularının yaşam koşullarını iyileştirmekten daha fazlasına erişmişlerdir. Bu bağlamda en çarpıcı olanı, veri temelli çalışmalarıyla kentsel yoksulluğun bireysel ahlaki zaafarla değil; yapısal koşullarla ilişkili olduğunu ortaya koymuş olmalarıdır. Ancak yapısal sorunları keşfederken aynı zamanda düzene tehdit olma potansiyeli taşıdığı düşünülen hedef kitlelerini sosyal, ekonomik ve kültürel gerçeklikleriyle birlikte daha yakından tanıma imkanı elde etmişlerdir. Bu yönüyle yerleşim evleri, ABD'de toplumsal düzenin muhafazası bağlamında, kentlerdeki demografik dönüşüm ve yoksulluğa karşı son derece pragmatik bir çözüm modeli olmuşlardır. Çünkü faaliyetlerinin temel hedefi, ilişki tesis etmeye çalıştıkları bu grupları çoğunlukla mevcut düzene entegre etmek olmuştur. Bu nedenle radikal bir toplumsal dönüşüme mesafeli durmuş ve düzenin sınırları içinde kalmışlardır. Yerleşim evlerinin söz konusu konumlanışı, dönem itibarıyla reform çabalarının Amerikan toplumsal yapısının dinamikleri içinde nasıl şekillendiğini ve toplumsal reformdan esas olarak ne anlaşıldığını göstermesi açısından da önemlidir.

Diğer taraftan, yerleşim evleri mevcut düzenin sınırları içinde hareket etmiş olsalar da özellikle kentsel yoksulluk ve göç meselelerine odaklanan faaliyetleriyle kamu politikaları üzerinde dönüştürücü etkiler yapmışlardır. Bu yönüyle yerleşim evleri, günümüzde benzer sorun alanlarına yönelik sosyal politika tartışmaları ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) rollerinin anlaşılmasında dikkate alınmaya değer, tarihsel sürekliliği olan kurumsal bir deneyim sunmaktadır. Nitekim gönüllülük esasına dayanan yapıları, hedef kitlelerinin dezavantajlı gruplardan oluşması ve kamu politikalarını etkileme çabalarıyla günümüz STK'larının öncülleri olarak değerlendirilebilirler. Bu bağlamda yerleşim evleri, günümüz STK'larının üzerine temellendiği toplumsal sorumluluk ve gönüllülük anlayışlarının nasıl geliştiğini kavramak kadar, yöntemsel açıdan günümüz STK'larıyla karşılaştırma yapma imkanı da sunarak, toplumsal sorunlara müdahale biçimlerinin evrimini izlemeye de olanak tanır.

Dahası, yerleşim evleri ortaya çıkış nedenleri, çalışma yöntemleri ve yaklaşımlarıyla yalnızca günümüz STK'larını değil, aynı zamanda Amerikan kent tarihi ve sosyolojisinin temel kaygılarını kavramaya da katkı sunarlar. Bu kurumlar, yürüttükleri araştırma ve yerelden beslenen ihtiyaç analizlerine dayalı olarak hayata geçirdikleri faaliyetlerle sosyolojinin saha araştırmaları için oldukça zengin gözlem platformları olmuşlardır. Özellikle kentlerin mevcut kabulleri sarsan hızlı büyümesi karşısında, veri temelli yaklaşımlarıyla kente ilişkin sorunlara müdahale etmiş ve pek çok bakımdan adeta bir sosyoloji laboratuvarı işlevi görmüşlerdir. Nitekim Chicago Okulu'nun alametifarikası olarak görülen haritalama yöntemlerinin, özellikle Hull House'un, araştırma pratiklerinden beslendiği açıktır. Kaldı ki hem yerleşim evlerinin hem de Chicago Okulu'nun ortak motivasyonu, düzenin devam etmesinin ön koşulu olarak kentin yeni sakinlerinin hızla tanınarak mevcut düzene uyumlu hale getirilmeleriydi.

Toplumsal reform söylemi ile sosyal kontrol motivasyonunun kesiştiği kurumlar olarak yerleşim evleri oldukça sınırlı sayıda olsa da bugün hala varlığını sürdürmektedir. Öte yandan, göçmenlerin hedef kitle olarak görüldüğü, yerleşim evleri adlandırması uyarınca gönüllülerin hizmet verdikleri mahallelerde ikamet edip ücretsiz çalıştıkları klasik yerleşim evi modelinden artık söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, yerleşim evleri bugün hala mahallenin ihtiyaçlarına odaklanarak dezavantajlı grupları desteklemeye yönelik faaliyetleri hayata geçirmekte ve hizmet verdikleri bölgede topluluk ruhunu güçlendirme çalışmalarına devam etmektedirler.

The Settlement House Experience as an Approach to Urban Poverty in America during the Progressive Era

Tülay Kaya

Introduction

This study examines the settlement house movement, which was transferred from England to the United States in search of a response to the intensifying class stratification that accompanied industrial development in American cities during the late nineteenth century. The central question of this study is how this movement, as it gradually acquired its own institutional character within the American context, contributed to the reconfiguration of dominant conceptualizations of urban poverty.

The first American settlement house, comparable to contemporary community centres, was established in 1886. The settlement house approach was based on the idea that volunteers from middle- and upper-class backgrounds, particularly well-educated women, would reside in impoverished, immigrant-dense neighbourhoods to address social problems through direct, place-based engagement. Through their efforts to repair the social fabric, these volunteers played a critical role in challenging the dominant belief that poverty stemmed primarily from individual moral failure. By reconceptualizing poverty as a condition shaped not merely by insufficient income but also by constrained access to essential skills and resources, settlement houses influenced the evolution of American social policy toward a more structural understanding of deprivation.

@ Assoc. Prof., İstanbul University, tulay.kaya@istanbul.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-1152-2811>

 DOI: 10.12658/M0796
insan & toplum, 2026, 16(2), 133-157.
insanvetoplum.org

 Received: 29.05.2025
Revised: 22.11.2025
Accepted: 03.12.2025
Online First: 28.03.2026

The settlement houses' contribution to reframing urban poverty is examined here through historical analysis. Within this scope, reports, autobiographical writings, and sources reflecting the socio-political context of the 1880–1920 Progressive Era, when sociology was beginning to institutionalize in the United States, and settlement houses with strong representational power were active, have been analysed.

Emerging at the nexus of immigration, urbanization, and integration challenges, settlement houses offer a rich experience for contemporary debates in Türkiye concerning social policy and civil society. Accordingly, this study aims to highlight the conceptual continuity between historical experiences, such as those of settlement houses and contemporary social policy and civil society dynamics.

The Transfer of Settlement Houses to the United States and their Core Concerns

In the decades following the Civil War, American cities underwent profound reshaping due to large-scale migration from Europe and internal rural-to-urban migration. Intensifying population density, coupled with poverty, unemployment, disease, and crime, rendered urban centres sites where social order appeared increasingly threatened. Under these conditions, Toynbee Hall, founded in England in 1884 by Samuel A. Barnett, was adopted as a model by Stanton Coit, who established the first American settlement house in a working-class immigrant neighbourhood of New York in 1886, with the expectation that such an institution could help mitigate the problems generated by rapid industrialization.

During the Progressive Era (1890–1920), when concerns regarding poverty, unemployment, and immigrant integration dominated public discourse, this first American settlement house served as an institutional prototype for nearly all subsequent establishments that followed, both in its choice of neighbourhood and in its approach to problem-solving. The practice of volunteer residency within impoverished urban neighbourhoods should be interpreted as an effort to counteract the social fragmentation and class polarization produced by industrialization. From its inception, the preservation of social order constituted one of the movement's fundamental motivations.

In this context, settlement houses diverged from the traditional philanthropic practices, which operated through externally imposed aid. Instead, they adopted a participatory model based on non-hierarchical relationships with the communities they served. Rather than positioning community members as passive beneficiaries, settlement houses represented an approach grounded in direct collective engagement with neighbourhood residents.

Core Activities in the Process of Becoming a Distinctly American Institution

Settlement houses in the United States took shape in ways that differed significantly from their British antecedents, primarily because they operated in ethnically diverse and densely populated immigrant neighbourhoods of major American cities.

Aiming to guide immigrant neighbours and facilitate their integration, settlement houses offered English-language instruction, citizenship classes, and vocational training programs. They also developed recreational activities, arts and sports programming, and established facilities, such as libraries, kindergartens, public baths, and soup kitchens, to strengthen their neighbourhood's social fabric. By utilizing art and recreation as transformative instruments, they sought to facilitate immigrants' adaptation to urban culture while providing socially legitimate alternatives to what reformers perceived as the morally corrosive aspects of urban life.

Although specific services varied according to neighbourhood demographic configurations and needs, settlement houses shared a common objective: to build healthy urban communities through neighbourhood-based organization. They attempted to address the challenges posed by industrialization through forms of "regulated socialization." Collaborations with universities, municipal governments, and other local and national stakeholders not only broadened their operational reach but also provided women volunteers with unprecedented opportunities to participate in public and professional spheres.

The Settlement House Approach and its Resonance in Urban Poverty

Methodologically, the settlement house approach rejected top-down intervention and instead emphasized understanding and addressing needs through daily interaction, continuous dialogue, and observation. Volunteers did not merely offer advice; they became co-participants in neighbourhood life, reflecting a methodology that integrated empathy, experiential knowledge, and empirical inquiry.

Settlement houses introduced a new conceptual lens for interpreting urban poverty. Through research-driven services grounded in neighbourhood-level realities, they systematically documented the structural determinants of deprivation, ranging from exploitative labour conditions to inadequate housing and deficient public services. By demonstrating that poverty was a multidimensional condition embedded in broader social and spatial processes, settlement houses challenged prevailing moralistic explanations of poverty. They laid the groundwork for policy reforms in areas, such as sanitation, labour legislation, workplace safety, and child labour.

Conclusion

Since the Civil War, the rapid growth of American cities and the social problems accompanying it became central concerns in American public life. By the late nineteenth century, industrialization, demographic diversification, and deteriorating living and working conditions created an environment of acute urban crisis. The massive influx of diverse populations intensified these pressures, and when combined with poor housing and harsh working conditions, produced severe social challenges. Settlement houses emerged as a distinctive institutional response to these challenges, motivated by the desire to maintain social order.

The practice of middle- and upper-class volunteers, particularly educated women, residing in impoverished neighbourhoods, tailoring services to local needs, and conducting evidence-based research distinguished settlement houses fundamentally from the philanthropic traditions of the period. Their local engagement and data-driven reform efforts made the structural dimensions of urban poverty visible, undermining the notion that poverty stemmed from individual deficiencies. At the same time, it is important to note that settlement houses did not pursue radical social transformation; rather, they operated within the existing social order and adopted a pragmatic reform model.

Although only a limited number of settlement houses survive today, and the classical model, where volunteers resided in the neighbourhoods they served, is no longer prevalent, these institutions continue to support grassroots needs, engage with disadvantaged groups, and foster community cohesion. The settlement house experience constitutes a historically continuous institutional experience that remains valuable for analysing contemporary social policy and civil society practices, as well as the evolution of social responsibility and intervention methods.

Kaynakça

- Addams, J. (1893). The subjective necessity for social settlement. Henry C. Adams (Ed.), *Philanthropy and social progress* (ss. 1-26). Thomas Y. Crowell & Co.
- Addams, J. (1905). *Democracy and social ethics*. MacMillan.
- Addams, J. (1908). *Hull House (Chicago)*. Bliss, W. D. P. & Binder, R. M. (Ed.), *The new encyclopedia of social reform: Including all social-reform movements and activities, and the economic, industrial, and sociological facts and statistics of all countries and all social subjects* (ss. 587-590). Funk & Wagnalls Company.
- Addams, J. (1911). *Twenty years at Hull House: With autobiographical notes*. MacMillan.
- Addams, J. (1915). *The spirit of youth and the city streets*. MacMillan.
- Antler, J. (1980). After college, what?: New graduates and the family claim. *American Quarterly*, 32(4), 409-434.
- Barnett, C. & Barnett, S. A. (1915). *Practicable socialism*. Longmans.

insan & toplum

- Batlan, F. (2005). Law and the fabric of the everyday: The settlement houses, sociological jurisprudence, and the gendering of urban legal culture. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 15, 235-284.
- Berry, M. E. (1986). The settlement movement 1886–1986: One hundred years on urban frontiers. VCU Libraries Social Welfare History Project. <https://socialwelfare.library.vcu.edu/settlement-houses/settlement-movement-1886-1986/>
- Boyer, P. (1978). *Urban masses and moral order in America, 1820-1920*. Harvard University Press.
- Buğra, A. & Keyder, Ç. (2006). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Buz, S. & Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal hizmette toplum merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 187-212. <https://doi.org/10.33417/tsh.516802>
- Ceren, A. & Çelik, S. (2015). Kentsel yoksulluğun çözümünde kamu-sivil toplum kuruluşları işbirliği: Adıyaman örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(20), 572-613.
- Cheyman, A. B. (2023). Education, experience, and exchange: The Hull House women, an international network, and Chicago's immigrant population. *New American Studies Journal: A Forum*, 74, 1-16.
- College Settlements Association. (1895). *Sixth annual report*. Dunlap Printing Company.
- College Settlements Association. (1904). *Fifteenth annual report*. Thomas Todd Company.
- College Settlements Association. (1912). *Twenty-third annual report*. Allied Printing.
- Crocker, R. H. (1992). *Social work and social order: The settlement movement in two industrial cities, 1889-1930*. University of Illinois Press.
- Davis, A. F. (1984). *Spearheads for reform: The social settlements and the progressive movement, 1890-1914*. Rutgers University Press.
- Davis, A. F. (1996). Jane Adams and American urban reform. *Revista de Estudios Norteamericanos*, 4, 29-35.
- Encyclopedia of Indianapolis. (2024). Christamore house family and community center. 25 Kasım 2025 tarihinde <https://indyencyclopedia.org/christamore-house-family-and-community-center/> adresinden erişilmiştir.
- Garraghan, G. (1946). *A guide to historical method*. Fordham University Press.
- Gittell, M. & Shtob, T. (1980). Changing women's roles in political volunteerism and reform of the city. *Signs* 5(3), 67-78. <http://www.jstor.org/stable/3173807>.
- Hamilton, A. (1943). *Exploring the dangerous trades*. Little, Brown and Company.
- House of Seven Gables Settlement Association. (1915). *Fifth annual report 1914-1915*. <https://digitalrepository.salemstate.edu/handle/20.500.13013/188>.
- Hull-House. (1895). *Hull House maps and papers: A presentation of nationalities and wages in a congested district of Chicago, together with comments and essays on problems, growing out of the social conditions*. Thomas Y. Crowell & Co.
- Hull House. (1907). *Year book 1906-1907*. Hull House. <https://ia803205.us.archive.org/21/items/hullhouse-yearboo1906hull/hullhouseyearboo1906hull.pdf>
- Jackson, S. (1996). Civic play-housekeeping: Gender, theatre and American reform. *Theatre Journal*, 48(3), 337-361.
- Kalaycı, E. & Dölek, E. A. (2024). The birth of social work: Reflections of settlement houses on today's culture of community solidarity. *Turkish Journal of Applied Social Work*, 7(2), 125-134. 10.54467/trjasw.1586495
- Katz, M. B. (1989). *The undeserving poor: From the war on poverty to the war on welfare*. Pantheon Books.
- Kaya, T. (2017). Yerleşim evleri ve göçmenden vatandaşa: Hull House Örneği. *İnsan Hakları Yıllığı*, 35, 79-95.
- Kaya, T. (2018). Jane Addams'ın perspektifinden kent yönetimi ve kadınlar. *Fe Dergi*, 10(2), 165-174.

- Kesgin, B. (2012). Kentsel yoksulluğa yönelik yerinden ve yerel müdahale: Sosyal belediyeçilik. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 169-180.
- Lasch-Quinn, E. (1993). *Black neighbors: Race and the limits of reform in the American settlement house movement, 1890-1945*. University of North Carolina Press.
- Lathrop, J. (1894). Hull House as a sociological laboratory. Isabel C. Barrows (Ed.), *Proceedings of the national conference of charities and corrections, at the twenty-first annual session held may 23-29, 1894* (ss. 313-320). Press of Geo H. Ellis.
- Lengermann, P. M. & Niebrugge-Brantley, G. (2007). Thrice told: Narratives of sociology's relation to social work. Calhoun, C. (Ed.), *Sociology in America* (ss. 63-114). University of Chicago Press.
- Matthews-Jones, L. M. (2017). Settling at home: Gender and class in the room biographies of Toynbee Hall, 1883-1914. *Victorian Studies*, 60(1), 29-52.
- Milligan, I. (2022). *The transformation of historical research in the digital age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oakley, A. (2017). The forgotten example of "settlement sociology": Gender, research, communities, universities and policymaking in Britain and the USA, 1880-1920. *Research for All*, 1(1), 20-34. doi: <https://doi.org/10.18546/RFA.01.1.03>
- Orser, C. E. (2011). Beneath the surface of tenement life: The dialectics of race and poverty during America's first gilded age. *Historical Archaeology*, 45, 151-165.
- Scott, A. F. (1964). Introduction. J. Addams, *Democracy and social ethics* (ss. VII-LXXVI). Harvard University Press.
- Sklar, K. K. (2016). Florence Kelley and women's activism in the progressive era. L. K. Kerber & J. S. De Hart (Ed.), *Women's America: Refocusing the past* (ss. 350-360). Oxford University Press.
- Social Welfare History Project. (2008). Florence Kelley (1859-1932): Social reformer, child welfare advocate, socialist and pacifist. *Social Welfare History Project*. 20 Haziran 2024 tarihinde <https://socialwelfare.library.vcu.edu/people/kelley-florence/> adresinden erişilmiştir.
- Social Welfare History Project. (2011). Julia Clifford Lathrop (1858-1932): First chief of the Children's Bureau and advocate for enactment of the Sheppard-Towner Maternity and Infancy Act of 1921. *Social Welfare History Project*. 20 Haziran 2024 tarihinde <https://socialwelfare.library.vcu.edu/federal/lathrop-julia-clifford/> adresinden erişilmiştir.
- Tınar, Y. (2022). Türkiye'de yoksullukla mücadelede sivil toplum kuruluşlarının önemi ve rolü. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(2), 129-151.
- Trolander, J. A. (1987). *Professionalism and social change: From the settlement house movement to neighborhood centers, 1886 to the present*. Columbia University Press.
- Vassar Encyclopedia. (2005). Julia Lathrop '1880. *Vassar College*. 1 Ağustos 2025 tarihinde <https://vcencyclopedia.vassar.edu/distinguished-alumni/julia-lathrop/> adresinden erişilmiştir.
- Weber, M. (2005). *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.